

Внутрішній аудит лісових ресурсів як засіб забезпечення сталого лісокористування

Внутрішній аудит є одним із інструментів управління, що дозволяє своєчасно виявити та ліквідувати ті передумови та фактори, які заважають ефективному здійсненню господарської діяльності суб'єктів господарювання. Внутрішній аудит за операціями з лісокористування спрямований на вирішення завдань, пов'язаних, насамперед, з правильністю відображення в обліку операцій щодо збереження, використання та відтворення лісових ресурсів; формування їх вартості; дотримання вимог щодо документального оформлення операцій з лісокористування в бухгалтерському обліку; визначення відповідальних осіб за недотримання законодавчих вимог; контроль за дотриманням встановлених норм лісозаготівель, виявлення фактів проведення незаконних рубок, перевіркою правильності розкриття інформації про лісові ресурси та лісову продукцію в облікових регістрах і формах фінансової, податкової та статистичної звітності.

У зв'язку з загостренням екологічних проблем, викликаних незаконним проведенням рубок деревини, нераціональним використанням заготовленої деревини (близько 30 % деревини втрачається при переробці), а також враховуючи, що 4 млн. га лісу забруднені радіонуклідами, актуалізується питання проведення постійного контролю за станом лісових ресурсів. Неконтрольоване споживницьке лісокористування загрожує екологічній безпеці країни, оскільки лісові ресурси в процесі фотосинтезу поглинають діоксид вуглецю CO₂ з атмосфери та виробляють кисень, чим сприяють зменшенню парникового ефекту. Лісові насадження перешкоджають сильним вітрам, поглинають пил і гази, а також допомагають регулювати водний режим річок і озер, оберігають ґрунт від ерозії і регулюють температуру. Таким чином, нехтування екологічним значенням лісових ресурсів загрожує екологічній безпеці країни та світу в цілому.

У сучасних умовах господарювання внутрішній аудит на підприємствах лісового господарства може бути корисним і ефективним тільки в тому випадку, коли спрямований на досягнення конкретних цілей суб'єкта господарювання, зокрема:

- забезпечення збереження лісових ресурсів для майбутніх поколінь;
- збереження майна та природно-ресурсного потенціалу підприємства, виявлення фактів порушення вимог законодавства;
- перевірка комплексного використання лісової продукції, відходів і продукції переробки;
- забезпечення екологічної безпеки шляхом запобігання самовільних рубок, проведення огляду стану лісових насаджень;
- забезпечення функціонування підприємства та його стійкості в умовах конкурентного середовища.

Внутрішній аудит – це система заходів, організованих керівництвом підприємства, що здійснюється на підприємстві для забезпечення ефективного функціонування суб'єкта господарювання шляхом здійснення безперервного контролю за всіма господарськими операціями та виконання працівниками підприємства їх службових обов'язків. Внутрішній аудит дозволяє перевірити законність і доречність здійснених господарських операцій та їх економічну доцільність для підприємства.

При формуванні системи внутрішнього аудиту важливе значення має розробка та затвердження його регламентації. Таким документом є Положення про відділ внутрішнього аудиту, що містить завдання, функції та принципи функціонування відділу внутрішнього контролю, його організаційну структуру, розподіл посадових обов'язків між співробітниками, відповідальність співробітників перед підприємством за неналежне виконання службових обов'язків, порядок проведення контрольних дій, тощо. Посадові обов'язки кожного з працівників відділу внутрішнього аудиту регламентуються посадовими інструкціями.

Для забезпечення ефективності системи внутрішнього аудиту має базуватися на наступних принципах:

- незалежності – відділ внутрішнього аудиту має бути підзвітний лише центральному (обласному) управлінню лісового господарства);
- безперервності – проведення контрольних заходів з початку функціонування підприємства до моменту його ліквідації;
- об'єктивності та гласності результатів контролю – результати контролю повинні відображати реальний стан об'єкта контролю та бути оприлюднені всім працівникам підприємства;
- оперативності – своєчасне виявлення порушень і відхилень щодо функціонування об'єктів контролю.

Суб'єктами організації внутрішнього аудиту на підприємствах лісового комплексу є: керівництво лісового комплексу (відповідальне за організацію і проведення внутрішнього аудиту); відділ внутрішнього аудиту; органи управління лісгоспами.

На наш погляд, об'єктами внутрішнього аудиту є лісові ресурси рослинного деревного походження (деревина на різних етапах росту), заготовлена деревина, недеревна лісова продукція (гриби, лікарські рослини, дикорослі плоди та ягоди), а також витрати, пов'язані з відтворенням, утриманням та експлуатацією лісових насаджень, доходи, одержані від реалізації лісової продукції та продукції переробки деревини. Зважаючи на незадовільний стан лісової екосистеми до об'єктів внутрішнього аудиту слід відносити і втрати завдані навколишньому природному середовищу внаслідок екстенсивного використання лісових площ і насаджень.

Предметом внутрішнього аудиту операцій з лісокористування є законність та достовірність відображених в первинних документах та облікових регістрах господарських операцій, достовірність показників фінансової, статистичної та податкової звітності, а також своєчасність її подачі до контролюючих органів.

До завдань внутрішнього аудиту за операціями з лісокористування відносимо наступні:

- підтвердження достовірності відображення в бухгалтерському обліку лісових ресурсів деревного та недеревного походження;
- встановлення правильності відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку та звітності щодо витрат на збереження, відтворення та експлуатацію лісових ресурсів;
- визначення достовірності та повноти документального забезпечення операцій з лісовими ресурсами;
- підтвердження правомірності видачі дозволів на право спеціального використання лісових ресурсів на виділеній лісовій ділянці (лісорубних квитків, ордерів, лісових квитків);
- перевірка дотримання розміру лісозаготівель за кожною породою;
- встановлення обґрунтованості списання відходів лісозаготівель і первинної обробки деревини та повноти їх використання у господарській діяльності;
- оцінка ефективності, повноти та обґрунтованості заходів, що вживаються для мінімізації негативного впливу на лісову екологічну систему;
- правомірність відведення ділянок для проведення санітарних рубок, рубок догляду (освітлення, прочищення, проріджування, прохідні) та об'ємів вилученої в результаті їх проведення, ліквідної деревини, побічної та супутньої деревної продукції;
- достовірність віднесення сум витрат на проведення рубок головного користування та рубок догляду до первісної вартості деревної продукції;
- перевірка правильності нарахування та дотримання строків сплати збору за використання лісових ресурсів;
- виявлення та усунення порушень, а також відшкодування шкоди, заподіяної лісовій екологічній системі внаслідок незаконних рубок та інших порушень.

Завданнями внутрішнього аудиту щодо заготовленої деревини є:

- підтвердження кількісного й якісного складу деревини, зазначеного в лісорубних квитках, фактичним розмірам на лісосіках, верхніх і нижніх складах зберігання, деревопереробних цехах, що зафіксовані обліковому реєстрі – Журналі 5 та відомостях до нього;
- перевірка повноти документального оформлення операцій щодо надходження та використання лісової продукції;
- підтвердження достовірності вартісного оцінювання отриманої лісової продукції, зокрема включення до первісної вартості загальновиборничих витрат;
- перевірка законності проведення аукціону з продажу деревини;
- перевірка операцій з вибуття лісової продукції в розрізі породного і сортиментного складу з метою встановлення відхилень між даними первинних документів і фактичними залишками лісової продукції на складах;
- перевірка повноти відображення в бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із заготівлею та реалізацією недеревної лісової продукції.

Інформаційним забезпеченням внутрішнього аудиту є упорядкована сукупність інформації, яку формують і використовують на різних стадіях процесу контролю. Основою інформаційного забезпечення є економічна інформація, що характеризує виробничу і фінансово-господарську діяльність суб'єктів контролю. Джерелами інформації для здійснення внутрішнього аудиту операцій з лісокористування є інформація, яку умовно можна поділити на облікову, яка включає сукупність облікових документів, реєстрів і звітність та нормативну, зокрема міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку, Кодекси України, Закони України, Укази Президента України, Постанови КМУ, Інструкції та Методичні рекомендації з ведення бухгалтерського обліку.

Отже, організація безперервного внутрішнього аудиту за операціями з лісокористування дозволяє суттєво підвищити ефективність прийнятих рішень щодо управління наявним природо-ресурсним потенціалом підприємств лісового комплексу. Внутрішній аудит спрямований розробку практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління лісовими ресурсами шляхом запобігання економічних втрат. Ефективно організована система внутрішнього аудиту сприяє підвищенню екологічної безпеки та збереженню біологічного різноманіття підприємств лісового комплексу, адже дозволяє виявити порушення, зловживання, розкрадання лісових ресурсів і лісової продукції, встановити причини та умови, які їм сприяли, і винних у цьому осіб, вжити заходів щодо відшкодування завданого збитку.